

Marta Caramés
Noèlia Bardés

A d'Abecedari de l'acompanyament socioeducatiu a famílies

Recepció: 17/03/2020 Acceptació: 27/03/2020

Resum

Escrivim aquest abecedari partint de la nostra experiència als centres Paidós, els centres d'atenció a famílies de Càritas; i ho fem amb paraules de tota mena –tecnificadores, viscudes i segrestades– perquè les necessitem totes per a explicar el que nosaltres entenem per educació social en l'àmbit familiar. Algunes paraules ens ressonen, d'altres ens conforten i d'altres ens rebel·len. Totes són les nostres paraules i ens serveixen per passar del saber de l'experiència a l'experiència de saber. Aquest abecedari vol ser un punt de partida que ens animi a omplir de sentit les nostres paraules, a redefinir-les, a fer-les nostres i a reivindicar-les. Com l'extrem d'una troca per seguir tibant i teixir saber col·lectiu tot prenent la paraula en primera persona (en singular i plural), cercant el sentit per narrar l'ofici d'educadora i educador social. Compartint els sabers i no sabers i gaudint del moviment de llibertat que significa començar a posar paraules a l'abecedari de l'experiència.

Paraules clau

Paidós, acompanyament familiar, casa, rentadora, alegria

A de Abecedario del acompañamiento socioeducativo a familias

Escribimos este abecedario partiendo de nuestra experiencia en los centros Paidós, los centros de atención a familias de Cáritas; y lo hacemos con palabras de todo tipo –tecnificadoras, vividas y secuestradas– porque las necesitamos todas para explicar lo que nosotras entendemos por educación social en el ámbito familiar. Algunas palabras nos resuenan, otras nos confortan y otras nos rebelan. Todas son nuestras palabras y nos sirven para pasar del saber de la experiencia a la experiencia de saber. Este abecedario quiere ser un punto de partida que nos anime a llenar de sentido nuestras palabras, a redefinirlas, a hacerlas nuestras y a reivindicarlas. Como el extremo de una madeja para seguir tensando y tejer saber colectivo tomando la palabra en primera persona (en singular y plural), buscando el sentido para narrar el oficio de educadora y educador social. Compartiendo los saberes y no saberes y disfrutando del movimiento de libertad que significa empezar a poner palabras al abecedario de la experiencia.

Palabras clave

Paidós, acompañamiento familiar, casa, lavadora, alegría

ABC of Socio-educational Support to Families

In setting out to write this ABC on the basis of our experience in the Paidós care centres for families run by the Càritas charity and social relief organization we do it with words of all kinds – technicalisms, lived and hijacked – because we need all of them to explain what we understand by social education in the family setting. Some words have a special resonance for us, others comfort us, and others again provoke us to rebel against them, but they are all our words and they help us to go from knowing from experience to the experience of knowing. This ABC is intended to be a starting point that encourages us to fill our words with meaning, to redefine them, to make them ours and champion them. Like the end of a skein of wool with which to tense and weave collective knowledge, speaking in the first person (singular and plural), looking for meaning in order to narrate the profession of educator and social educator: Sharing knowledge and not knowing and enjoying the movement of freedom that is starting to put words into the ABC of experience.

Keywords

Paidós, family support and guidance, home, washing machine, happiness

Com citar aquest article:

Caramés Boada, M.; Bardés i Llorensi, N. (2020). A d'Abecedari de l'acompanyament socioeducatiu a famílies. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 74 167-191.

*Escribir es intentar saber
qué escribiríamos si escribiéramos
—solo lo sabemos después—
antes, es la cuestión más peligrosa
que podemos plantearnos.
(Duras, 1994, p. 56)*

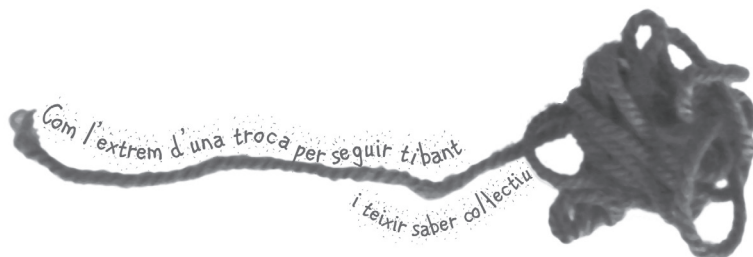
Les educadores i els educadors estem sempre tan ocupats en el FER que no tenim temps per SER, ni per pensar, i molt menys per escriure. Es fa difícil escriure sobre un saber encara-no-escrit (o poc escrit i silenciàt), sobre un univers simbòlic inexistent. El saber de la nostra experiència és un saber pràcticament inèdit, inopinat, insuportable.

Per a fer-lo més suportable, a vegades utilitzem *paraules tecnificadores*, prenent paraules de cossos de coneixements tecnocientífics, perquè son els coneixements més legítimats, escrits i simbolitzats, paraules com *indicadors, intervencions, usuari i execució*, són paraules que s'han anat instal·lant en el nostre abecedari i ens han esbiaixat la mirada educativa i social. Tanmateix, la lògica quotidiana i de la relació se'ns escola enmig de tant tecnicisme, i també fem servir paraules com *amor, fil de sentit o conversar*; que són *les paraules viscudes*, que brollen del cor, paraules que parlen de intuïcions i d'experiències, paraules que poden semblar massa poètiques o poc acadèmiques, però ho són tant com les altres. També expliquem el nostre ofici amb *paraules segrestades*, paraules que han estat paraules viscudes i que hem fet servir per a significar el nostre fer, però han estat institucionalitzades, redefinides i objectivades, i ja no ens hi sentim tan representades.

Escrivim aquest abecedari partint de la nostra experiència als centres Paidós, els centres d'atenció a famílies de Càritas; i ho fem amb paraules de tota mena —*tecnificadores, viscudes i segrestades*— perquè les necessitem totes per a explicar el que nosaltres entenem per educació social en l'àmbit familiar. Algunes paraules ens ressonen, d'altres ens conforten i d'altres ens rebel·len. Totes són les nostres paraules i ens serveixen per passar del saber de l'experiència a l'experiència de saber.

Aquest abecedari vol ser un punt de partida que ens animi a omplir de sentit les nostres paraules, a redefinir-les, a fer-les nostres i a reivindicar-les. Com l'extrem d'una troca per continuar tibant i teixir saber col·lectiu tot prenent

la paraula en primera persona (en singular i plural), cercant el sentit per narrar l'ofici d'educadora i educador social. Compartint els sabers i no sabers i gaudint del moviment de llibertat que significa començar a posar paraules a l'abecedari de l'experiència.

A

Alegria

[El saber] Puede brotar también, y debería no dejar de brotar nunca, de la alegría y de la felicidad. Y se dice esto porque, extrañamente se deja pasar la alegría, la felicidad, el instante de dicha y de revelación de la belleza sin extraer de ellos la debida experiencia; ese grano de saber que fecundaría toda una vida.

(Zambrano, 1989, p. 108)

Comencem amb un text que ens ve de la mà de la Núria Pérez de Lara, la nostra mestra i companya, per a explicar com n'és d'important l'alegria en la tasca socioeducativa.

A la taula de la cuina del Paidós de Roquetes s'hi juga dues o tres partides de parxís al dia: “Javi, ¿jugamos un parchís?”. “¡Cuando empiece la partida de parchís me avisáis!”. “Hace días que no os gano al parchís..., ¿jugamos?”. Al Paidós de Roquetes el parxís és un joc de persones adultes. Els infants juguen a la sala, disfressant-se, muntant un tren o fent titelles esguardats de reüll pels seus pares, mares, àvies i tiets, que juguen a parxís amb alegria a la gran taula de la cuina, orientada a la sala de jocs.

Són partides alegres i emocionants, on es crida, es riu, es canta “oo-troo-seeis”, “paa caa-saa, paa caa-saa”..., i de tant en tant algú s'enfila a la taula i fa un *zapateo* per a celebrar amb alegria la seva victòria. Els infants riuen i agraeixen la complicitat de l'entrega absoluta al joc... Quant temps feia

Quant temps feia que el pare o la mare no jugava amb tanta intensitat?

que el pare o la mare no jugava amb tanta intensitat? Que bé connectar amb l'infant que tenim dins per a comprendre aquest altre infant que ara ens toca criar com a mares i pares.

B

Bondat

“¡Qué buena eres!”, em diu una de les mares que acompanyo. “Quina bondat! Per a dedicar-te a això s’ha de ser molt bona persona!”. Quan sentia això, em posava a la defensiva, em molestava el judici moral, no m’agradava que em diguessin *bona nena!* No és per bondat que m’hi dedico!

I de cop cau a les nostres mans la *Penúltima bondat*, un llibre de Josep Maria Esquirol, que s’ha convertit en escriptor de capçalera de moltes persones que treballem en els àmbits de la cura i l’acompanyament. Josep Maria Esquirol posa paraules i anomena les coses petites i quotidianes amb llum, claredat i grandesa.

Tenim el llibre subratllat i ple de cantonades plegades perquè sovint el citem a les nostres trobades, converses i reunions d’equip: “Res té més sentit que l’empara i la generositat”. “El mal és molt profund però la bondat encara ho és més”. “Des de sempre la gent senzilla sap que val la pena resistir” (Esquirol, 2018, p. 174, 7) i ens comencem a reconciliar amb la paraula bondat. Seguim llegint i descobrim que “són els actes, i no pas les idees abstractes, els que fan de fars d’esperança en èpoques de foscor. Les idees són insensibles, àdhuc la del bé. En nom del bé, o de la justícia, o de Déu, s’han perpetrat tones de sofriment i milions de víctimes. La bondat, en canvi, sempre fa bé i mai mal. La bondat no és en les declaracions grandiloqüents, sinó en els gestos i les accions” (Esquirol, 2018, p. 159) i, definitivament, ens arriba al cor i adoptem la paraula per a parlar de la nostra feina.

C

Casa

“Caa-saaa!”, crida de cop una de les jugadores del parxís de la taula de la cuina del Paidós. Agafa delicadament la seva fitxa i canta els números “uno-dos-tres-y-cuatro!”, enfilant la darrera columna i entrant al triangle central. A casa està salvada. “¡Salve!”.

Continuem amb Josep Maria Esquirol, amb *La resistència íntima* i la definició de casa.

*Raconet que fa de centre del món.
[...] Necessitem una casa petita en la casa més gran per sentir
l'experiència del recolliment i de la vida sense problemes.
(Esquirol, 2015, p. 38)*

El Paidós obre de 9 del matí a 8 del vespre, i durant el dia esdevé una part més de les cases de les famílies que acompanyem.

Moltes de les famílies que venen al Paidós viuen en habitatges molt precaris: habitacions rellogades, locals sense condicions d'habitabilitat, pisos sobreocupats... És per això que tenim molta cura de l'espai físic, sabent-lo part de casa seva i casa nostra.

El Paidós vol ser un espai digne i acollidor; és un local amb llum natural, escalfor, confort, amb tots els racons pensats amb intencionalitat de cura, una casa per a una família de famílies. Una casa de la qual es pot entrar i sortir quan es vulgui, amb la porta ben oberta.

Entendre el Paidós com una casa és entendre'l com el refugi necessari per arribar al cim: escalfar-se i menjar per a després sortir al món a buscar feina, regularitzar la situació documental, sol·licitar el conveni regulador per a la canalla, demanar hora a la pediatra o anar a parlar amb el mestre.

El Paidós vol ser un espai digne i acollidor. Una casa de la qual es pot entrar i sortir quan es vulgui, amb la porta ben oberta

D

Dret al risc

Conversant amb Núria Pérez de Lara, ens explica l'experiència de Maud Mannoni a l'Escola Experimental de Bonneuil surMarne. Bonneuil va ser un espai d'acompanyament a criatures amb malalties mentals on reivindicaven el dret al risc d'infants, famílies, comunitat, mestres i terapeutes. Participaven activament i lliurement amb el veïnat rural que acollia les criatures a les seves granges per a recollir palla, sembrar, ajudar amb el bestiar, etc.

Experimentaven el risc –no l'assumien– que no recollissin la palla, que un dia no vinguessin, que es perdessin pel camp, que estimessin més les famílies acollidores que l'equip de Bonneuil; i reivindicant el dret al risc de les criatures, reconeixien el seu propi dret a experimentar un acompanyament lliure.

Quin risc correm si no recullen la palla?

Quin risc correm si un dia no fan teràpia?

Quin risc correm si no venen al nostre servei?

Per acompanyar significativament, cal experimentar el risc que vinguin o no, que es comprometin o no

Per acompanyar significativament, cal experimentar el risc que vinguin o no, que es comprometin o no. L'equip ha de prendre's la llibertat d'oferir a les famílies participar lliurement, venint tant com vulguin i de la manera que vulguin: només posant rentadores o implicant-se cada tarda en els jocs familiars.

Mirar les famílies i les criatures des de la por del *risc d'exclusió social* ens paralitza a nosaltres i a ells. El risc és un repte que permet créixer, que forma part del viure, no un perill que cal evitar amb bateries d'indicadors preventius.

El risc, com la vida, l'acompanyem des del Paidós.

E

Experiència

“L'experiència no és aquella part del currículum vitae on expliquem on hem treballat” (educadora social a l'espai familiar La Molsa de Dalt, 2008 – 2012).

D'experiència no se'n té molta o poca. “Jo tinc molta experiència en l'acompanyament a famílies”.

L'experiència no es transmet. “Jo t'explicaré com es fa de pare”.

L'experiència es viu, la comencem cada vegada. I el saber que es desprèn de l'experiència no es pot transmetre des de màximes conceptuals imposades. És un saber que s'ensenya per mitjà de vies de comprensió indirectes com la narració o l'exemple personal.

El saber que es desprèn de l'experiència no es pot transmetre des de màximes conceptuals imposades

L'experiència d'educadores i educadors al Paidós té a veure amb les coses petites i quotidianes: acompanyar algú al metge, fer un parxís, preparar les tovalloles per a quan una mare treu el seu infant de la banyereta; i també amb moments importants i transcendentals com preparar un judici per violència masclista o acompanyar un desnonament.

L'experiència la vivim en relació amb els altres.

La nostra experiència d'educadores parla de la relació amb les persones que hem acompanyat al llarg de la vida, de com hem après a reconèixer el nostre lloc, de com l'hem re-creat a partir de sabers d'altres; i de com, des d'aquí, cada una ofereix una relació conscient, viva i diferent. Cada educador cus un teixit diferent i ric.

F

Família

Unitat convivencial, família monoparental, família extensa, família reconstituïda, més d'un familiar amb parentiu, família nuclear, família biparental, família biològica, família d'acollida, família adoptiva, família extensa.

FAMÍLIES (i punt).

Acompanyar cada família, sigui com sigui la seva forma de fer família, és una oportunitat per escapar de patrons, fer conscients els prejudicis i acollir de manera oberta les diferents famílies i totes i cadascuna de les persones de la família.

Totes som part d'una família: filles, mares, germans, tiets, avis... Partir de la pròpia experiència familiar, reconèixer-la i ser-ne conscient és un camí que ens ha ajudat a mirar les altres famílies de manera comprensiva i sistèmica, atenent les persones i les relacions, en singular i plural.

A vegades ens apropem a les famílies des de la complicitat d'haver viscut quelcom semblant. "No està gens clar si la parella està junta o separada..., no s'aclareixen...". Qui ha viscut l'experiència d'una separació i ha anat de l'experiència al saber, sap amb certesa que un trencament té molts moments i molts matisos, moments preciosos per a l'acompanyament socioeducatiu.

Altres vegades l'apropament a les famílies és des de la comprensió i la disposició oberta, posant en joc allò que hem elaborat des de la nostra experiència, que és diferent. "No sé ni quants són en aquella casa. Família nombrosa..., són un caos", no cal tenir una família nombrosa per saber que cada família té el seu propi ordre.

G

Grup

Pensar en comú és imprescindible per als grups i equips d'acompanyament socioeducatiu

En un equip Paidós hi treballem un educador social, una educadora social, una treballadora familiar, una psicòloga sistèmica i una directora.

Els grups de treball són espais transversals de trobada de professionals: grup de treballadors familiars, grup d'educadors, grup de psicòlegs i grup de directors.

En aquestes trobades compartim experiències i inquietuds pròpies de cada lloc de treball, creant junts i juntes saber col·lectiu en acompanyament familiar.

Són espais d'aprenentatge i conversa, i ens agrada dir conversa en grup i no treball en grup des del dia que vam començar una reunió de directores de centres Paidós amb una invitació a la conversa, i un text encapçalat per una cita de Miguel Morey (2002, p. 82): "*Pensar se parece mucho a conversar con uno mismo. Tal vez por ello conversar –ni dialogar, ni debatir– se parece tanto a pensar en común*". Pensar en comú és imprescindible per als grups i equips d'acompanyament socioeducatiu, pensant junts i juntes, acompanyem millor les famílies que venen al servei.

H

Habitar

Les persones que cada dia omplim el Paidós en som els habitants. Algunes som treballadores amb sou, d'altres voluntàries, d'altres són gent de la comunitat i famílies participants.

Paidós és un espai pensat per a acollir famílies, és per això que és una gran llar, perquè pensem que la casa és l'hàbitat natural de les famílies.

Habitar fa referència a hàbitat, a casa, a llar. Fer caliu de llar és habitar un espai, i és habitant-lo que trobem sentit a l'espai i als objectes: Per a què els usem? Quin serà el seu lloc? Què hi farem, aquí?

“El Paidós l’has de viure”, diu una mare *veterana* a una altra que està tot just començant.

Habitar el Paidós és estar en disposició de viure l'experiència de la relació amb els altres, amb l'espai i amb allò que hi passa.

I

Institucionalització

Què vol dir la institucionalització de l'acompanyament familiar?

La institucionalització la podem reconèixer quan el sentit que guia les accions que fem i el perquè les fem està fora de la vida, la de les dones, els homes i les criatures amb qui treballem i la dels professionals i voluntaris que hi entrem en relació.

A vegades perdem el sentit de les coses, perquè pesa més la institució –amb les seves normes i limitacions– que no pas l'objectiu últim de la institució. Per exemple, els horaris, els espais físics i els àpats s'ajusten a les necessitats de les famílies? A les necessitats dels professionals i voluntaris? O a les necessitats institucionals?

Des d'una perspectiva productiva, els projectes i els serveis d'àmbit social són deficitaris per definició, això fa que sovint estiguin lligats a subvencions i donatius que imposen les seves condicions i criteris institucionalitzadors que eclipsen el sentit de la vida de les persones i els projectes.

I com ho podem fer per reconèixer si també formem part de la institucionalització de l'acompanyament?

Hi ha molts espais plens de protocols que ens mostren la institucionalització de les vides

Podríem tornar a l'**H** d'aquest abecedari, **H** d'humilitat, perquè en diferents moments de la vida de l'ofici, segur que haurem treballat des d'aquesta mirada sense adonar-nos-en. Moltes ho hem viscut en innumerables espais de la vida quotidiana: l'escola, l'hospital, projectes i serveis socials, l'administració pública, les oficines de l'atur, entre d'altres. Hi ha molts espais plens de protocols que ens mostren la institucionalització de les vides: fer cua, complir horaris, omplir documents burocràtics, respondre a preguntes íntimes a persones que no ens coneixen... En aquests llocs cadascú representa un paper i en aquesta representació les relacions de poder i control tenen raó institucional, però no tenen sentit per a la vida.

El món està ple de protocols institucionalitzadors en què podem caure sense adonar-nos-en, pensant que la nostra feina consisteix en això. És important reconèixer-ho i posar-hi consciència. Les famílies amb qui treballem a vegades també se n'adonen, a vegades ens ho diuen i a vegades no ens en diuen res...

J

Joaquina

Dues dones davant de l'ordinador.

Si ens miréssiu de lluny, us preguntariu què ens ha portat a dues dones tan diferents a seure, amb aquesta complicitat tan evident, l'una al costat de l'altra. La Joaquina és jove, equatoguineana, amb una mirada neta i una rialla embriagadora, va vestida amb roba ajustada i de colors llents. L'altra dona soc jo. Soc molt més gran que ella, podria ser la seva mare si no fos perquè tinc la pell blanca com un got de llet. Al seu costat se'm veu molt poca cosa, menuda, silenciosa, discreta i descolorida.

Estem les dues atentes a la pantalla: jo soc la que busco i rebusco a l'ordinador, soc la que faig servir les paraules estranyes, “certificat negatiu d'antecedents penals”, la que entenc el codi burocràtic, la que escriu a l'advocada, la que parla de “regularització de situació documental”. Ella seu ocupant quasi tot el banc que compartim, i em va donant les indicacions necessàries a crits, riallades i grans gesticulacions perquè jo no em perdi al món entre tanta burocràcia.

De cop succeeix una cosa: jo tinc, a la meva carpeta de l'ordinador, un document seu que ella no té imprès a la falda... El somriure se li esborra de la cara “¿Por qué tienes un papel mío que yo no tengo?”. Jo contesto sense donar gaire importància a l'incident: “Se lo debiste dar a la abogada y ella lo escaneó y lo colgó en tu expediente”.

Silenci.

Ella s'aixeca, em mira molt seriosa i sentència: “Aquí empieza el lío”. L de lío.

Al vespre rellegeixo la conversa entre Foucault i Deleuze a *Los intelectuales y el poder*, el tram en què Foucault (1979, p. 83) diu:

Todas las clases de categorías profesionales van a ser convidadas a ejercer funciones policiales cada vez más precisas: profesores, psiquiatras, educadores en general, etc. [...] Nosotros no tenemos que totalizar lo que es totalizado por parte del poder, y que no podríamos totalizar de nuestro lado más que restaurando formas representativas de centralismo y de jerarquía. En contrapartida, lo que nosotros podemos hacer es instaurar conexiones laterales, todo un sistema de redes, de base popular.

La Joaquina em recol·loca, de tant en tant, quan em perdo en les funcions policials que se m'escolen en el meu fer quotidià d'educadora social, i seguim el nostre camí juntes buscant connexions laterals i xarxes de base popular.

K

Kafkià

Ya era de noche cuando K llegó.
(Kafka, 1984, p. 7)

Els personatges de Kafka es veuen embolicats en situacions que no comprenen i que els porten a un punt sense retorn. Situacions recursives i sense fi, governades per un poder sense rostre que els manté atrapats en un laberint sense sortida.

A vegades, com a educadores, viatgem al cor de *El castell*, *El procés* o *La metamorfosi* de Kafka, acompanyant persones que es troben en situacions inevitables, en què no poden avançar tot i els esforços que fan, i es veuen desesperadament retornades al punt de sortida una vegada i una altra, seguint normes absurdes que no comprenen.

Les educadores
i els educadors
busquem
quotidianament
espais de llibertat
en estructures
kafkianes
governades per un
poder que ningú
no coneix i que
mou els fils

El teixit burocràtic –moltes vegades íntimament relacionat amb els serveis d’atenció a les persones– és la situació kafkiana per antonomàsia. Les educadores i els educadors busquem quotidianament espais de llibertat en estructures kafkianes governades per un poder que ningú no coneix i que mou els fils disposant de tot i de tots... Més val saber-ho i dir-ho, que diria Miquel Martí i Pol. Saber-ho, dir-ho, ser-ne conscients, conciliar-ho, reconèixer es-cletxes, buscar espais de llibertat...

En Javi, l’educador del Paidós, escriu al diari:

I

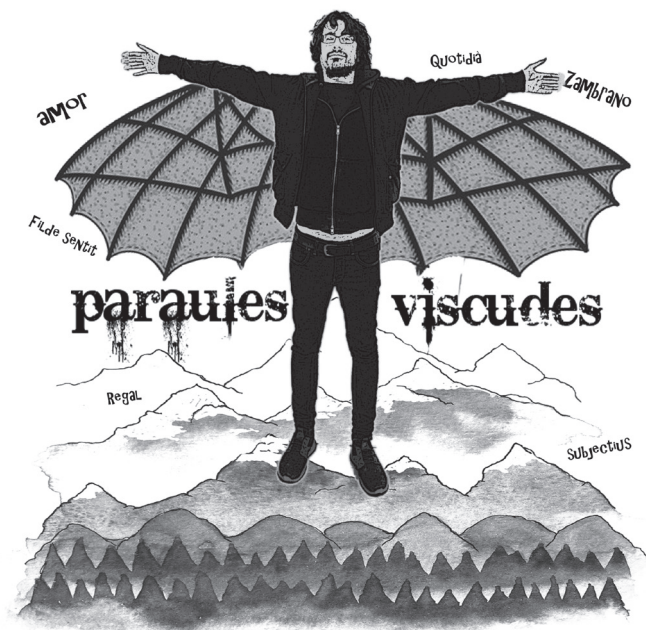
*Con la honestidad deshonesto te acompaño a pedir limosna,
la que dan los curas y burócratas.
Con el amor equivocado te acompaño a perderte por laberintos
donde no hay salida.
Y aún así confías.*

III

*–Salgo con un papel, me dan dos y tengo que entregar seis. Me dices con
una sonrisa.
–Esas migajas son muy importantes. –Es indecente. Son mis dos respuestas.*

IV

*Conozco un sitio donde te podrían ayudar a buscar trabajo,
también puede ser que te humillen un poco,
pero no te preocupes, lo importante es el trabajo, el tuyo y el mío.*

L

Llibertat

Recordo aquell dia d'estiu de fa set anys, quan ens vam reunir per primera vegada a Roquetes. Te'n recordes, Marta? Jo havia de ser la directora d'aquell nou projecte, encara no era capaç de dibuixar-lo a la meva ment i tu m'anaves explicant com eren el Paidós Barceloneta, el Paidós Sant Adrià i el Paidós Hospitalet.

Vam entrar totes dues al local on havíem de començar el nou projecte, un espai encara buit –d'equipament, gent i sentit–, i amb una gran rialla em vas dir: “Això és un espai de llibertat”, un projecte per crear, un espai per omplir de sentit, un equip per seleccionar amb llibertat.

La llibertat dona ales i genera més llibertat, de manera que un cop vaig tenir l'equip seleccionat ens vam reunir al local, en que, tot i que encara era molt buit, hi començava a haver algun equipament, hi començava a haver gent, i començàvem a trobar-li el sentit. I els vaig dir: “Això és un espai de llibertat”.

**La llibertat dona
ales i genera més
llibertat**

Novament l'equip va exercir la seva llibertat amb llibertat, i va rebre les primeres famílies que venien a habitar el Paidós dient-los: “Això és un espai de llibertat”

I així, el Paidós ha anat prenent el seu camí omplint l'espai d'equipament, de gent i sentit de manera significativa.

Marta, com m'hauria agradat que l'altre dia haguessis pogut mirar el Paidós per un forat. Era l'hora de dinar i en Jamiro, un infant de dos anys, just s'acabava el bol d'arròs amb pollastre quan va dir-li a la seva mare: “Mamá, ¿puedo jugar con las cucharitas de café?”. La mare va mirar l'educador que tenia al costat rient i li va apropar el got ple de culleretes: “Claro hijo, esto es un espacio de libertad”.

M

Mirada bonica

Mirar bonic és una de les expressions que fem servir més vegades a Paidós. Tots tenim discapacitats i dificultats, coses que no sabem fer, coses que fem fatal. També quan fem de pares i mares sense haver tingut cap referent, o havent viscut infinites situacions de sofriment que ens han deixat una petjada que arrosseguem tota vida.

Cuidar d'un espai perquè esdevingui espai de cura passa també per cuidar la pròpia mirada, cuidar com mirem les famílies i quin és el punt de partida per començar l'acompanyament familiar.

Sigui quina sigui la dificultat, quan ens *miren bonic*, trobem l'energia per cercar el bo i millor de nosaltres, a vegades es triga més, altres vegades ve de cop; tant és el camí, el mètode és *mirar bonic*.

Moltes vegades no es tracta tant d'actuar, com d'aturar-se i mirar

Mirar bonic té a veure amb una mirada també passiva, que es deixa donar per comprendre qui és aquella dona, aquell home, aquella criatura que tenim al davant. A Paidós, moltes vegades no es tracta tant d'actuar, com d'aturar-se i mirar. Parar atenció, que és el contrari de tenir una intenció. No tenim un objectiu previ des del qual mirem, sinó que es tracta de fer el moviment contrari: posar atenció a qui tenim davant i a allò que passa, què ens passa en el quotidià del Paidós. I des d'aquí mirar per on començar, quan la família ens “dona permís”, ens dona el seu consentiment:

“La atención se halla ligada al deseo. No a la voluntad, sino al deseo. O, más exactamente, al consentimiento”, escriu Simone Weil (2001, p. 207).

(Per escriure amb el mirar bonic hem partit de les converses i les lectures de Núria Pérez de Lara, Jorge Larrosa i Jan Masschelein, i Simone Weil)

P

Paidós

El projecte Paidós de Càritas comença l'any 2012 com a projecte pilot d'acompanyament a famílies amb criatures de petita infància. Proposa desenvolupar un acompanyament integral i intensiu en les diferents àrees de la vida familiar. Des del Paidós acompanyem amb amor i amb cura cada família des de la vida quotidiana, des del centre, el barri i la comunitat.

Els centres Paidós que hi ha en funcionament són: Paidós Ciutat Vella, Paidós Hospitalet, Paidós Sant Adrià, Paidós Roquetes, Paidós Santa Coloma, Paidós Porta i Paidós Badalona.

https://www.youtube.com/watch?v=O_Ta9n-0UPE

P de Professor

Teixim aquest abecedari també de la mà de Jorge Larrosa, professor i amic, que ens regala el seu text, *P de profesor*, sabent que buscàvem paraules per acompanyar l'experiència, i de qui ara prenem en préstec la idea de l'abecedari.

Jorge Larrosa (2009) escriu des de la seva experiència de professor universitari, i diu que podria ser també la d'un mestre d'escola. Ens podem preguntar si aquesta experiència podria ser la d'un educador social:

Podríamos decir que solo se da lo que se ama, y que solo se enseña lo que se ama. Y podríamos decir que el profesor intenta transmitir dos cosas, una materia y el amor a esa materia. Lo demás es comercio, mercantilización, economía, relaciones de compra y venta.

Què és allò que donem i rebem educadores i educadors socials? Com podem anomenar “la matèria” que donem i rebem?

Educadores i educadors no transmeten una matèria. Tanmateix, sí sabem què vol dir donar i ho fem amb amor a l'ofici, si no, és una altra cosa. Què és allò que donem i rebem educadores i educadors socials? Com podem anomenar “la matèria” que donem i rebem?

Q

QuiQuèComQuants

Massa sovint trobem paranyes que segresten la nostra mirada, paranyes en forma de memòria, planificació, pressupost o graella de seguiment, *Qui-QuèComQuants QuiQuèComQuants QuiQuèComQuants...*

- Acabem veient:
- La família 1, la 2, la 3.
- D'origen subsaharià, hindú o autòcton.
- Amb antecedents de violència masclista, de tòxics o amb trauma migratori.
- *Okupant* un habitatge, vivint en un *infrahabitatge*, en circuit de sensellarisme.
- Cobrant la renda garantida, cobrant un COSE, sense ingressos.
- ...

Se'ns esbiaixa la mirada, no mirem amb plenitud, no preguntem per a comprendre i se'ns desdibuixen les persones.

Aleshores hem de tornar al camp base, a la conversa d'equip, per a deconstruir allò que ens imposa la lògica de control i construir petit, significatiu, bonic i posant al centre la persona.

R

Rentadora

Quan estàvem dissenyant l'espai físic del Paidós i em van dir: “en aquest racó hi anirà la bugaderia”, poc que em pensava que el racó de la rentadora seria el més transitat del Paidós Roquetes.

Les famílies arriben de bon matí amb el carretó d'anar a comprar ple de roba bruta, posen la roba a rentar mentre es prenen un cafè o un te i mengen unes torrades que els prepara la Gis, la treballadora familiar del Paidós. “Es como la ama de casa del Paidós”, diuen. Esmorzen juntes, conversen i posen la roba a l'assecadora quan ja està neta. Algunes persones s'estan al Paidós fent coses (cosint, fent servir l'ordinador, dormint al sofà, endreçant papers, etc.) i d'altres se'n van fins a l'hora de dinar, dinen al Paidós i se'n van amb el carro ple de roba neta i seca.

Algunes famílies no tenen rentadora, d'altres relloguen un raconet d'una casa i només tenen dret a una rentadora setmanal, n'hi ha que tenen rentadora però no tenen aigua i n'hi ha que fan al Paidós les rentadores de roba blanca..., que l'aigua calenta gasta molta llum! Vaig entendre la transcendència del racó de la rentadora un dia que estava ajudant una de les mares a plegar la roba i de cop ella va agafar una tovallola, la va olorar tancant els ulls i em va dir: “¡Claro..., con jabón queda mucho más limpia!”.

S

Singular i plural

Noe, quan penso en les històries de cadascuna de les famílies que hem conegut aquests anys a Paidós, recordo quan deies: “Són històries en singular i plural. Totes les històries de vida humana són en singular i plural al mateix temps”. Les teves paraules ajuden a comprendre i a posar la *i* en lloc de la *o*. Això és, cada persona és en singular, única i irrepetible i, al mateix temps, forma part d'una pluralitat de criatures humanes. Formes plurals de família, de ser dona, de ser criatura, de ser home, pare... Aquest singular i plural és tot el que ens cal com a manera de mirar-nos i mirar els altres, una manera que fugi de les classificacions, de les etiquetes i, alhora, ens ajuda a veure que en l'acompanyament ens cal començar cada vegada de nou, en una relació que és també singular i plural.

Tot el que ens cal com a manera de mirar-nos i mirar els altres, una manera que fugi de les classificacions, de les etiquetes

Aquest singular i plural que som forma part del nosaltres –del nos-altres–; els *altres* que estan dins el *nos*, com escrivia Caterina Lloret. També, com es pregunta Marina Garcés (2013, p. 21):

Esta experiencia directa de la interdependencia a escala planetaria no ha traído consigo una nueva idea del nosotros. Dependemos unos de otros, más que nunca, sin embargo no sabemos decir “nosotros”. Entre el yo y el todo no sabemos dónde situar nuestros vínculos, nuestras complicidades, nuestras alianzas y solidaridades.

T T

emps

Un dia, en Joel, treballador social de Nou Barris, va rebre la visita inesperada de la Sara, una mare de dinou anys amb dues criatures petites. En Joel havia citat la Sara tres vegades per acompanyar-la a conèixer el projecte Paidós Porta, però les visites eren necessitat d'en Joel i no de la Sara, així que la cita no arribava mai. En canvi, aquell dia, allà era la Sara, sense cita prèvia, amb la seva necessitat de veure el treballador social. Va ser aleshores quan en Joel va aprofitar l'avinentsa i va agafar al vol la visita de la Sara i, també inesperadament, va trucar a en Manel, director de Paidós Porta, per avisar-lo que en cinc minuts arribaven al centre. En Manel, que tampoc no s'esperava la visita, va acollir la sorpresa, no sense remugar una estona; al Paidós ens passem el dia agafant al vol les propostes de les famílies i, com que ja era divendres, l'energia d'organitzar l'espai i el temps es començava a acabar.

Tots tres van acollir la sorpresa i les propostes de l'altre: la Sara visitava en Joel per coses seves, però acull la proposta de visitar el Paidós. En Joel, tot i haver esperat la Sara un munt de vegades, acull la proposta de la Sara de visitar-lo en aquest “ara i aquí”. I en Manel, tot i el cansament de l'excés d'incertesa, acull la sorpresa i l'embranchida d'en Joel i la Sara i els rep, explicant i ensenyant el Paidós a la Sara amb amor i presència.

Acollir la necessitat en el temps i l'espai que la família tria és, quan es pot, una molt bona oportunitat per començar

Acollir la necessitat en el temps i l'espai que la família tria és, quan es pot, una molt bona oportunitat per començar. En aquesta trobada, l'inici el marca la mare, la Sara, subjecte en les relacions també amb nosaltres. Ella diu el quan i el com comencem a “fer camí”, a deixar-se acompanyar. És un senyal de reconeixement d'autoritat que podem mostrar a la família –a la Sara en aquesta ocasió–, que tenim ganes d'ajudar-la i ens cal que ella marqui també el seu temps i espai per poder-ho fer. La Sara ens recorda que quan una família ens visita fora d'hores no ha d'indicar necessàriament desordre, sinó desig de ser subjecte en la relació que comença amb nosaltres.

U

Usuari

Usuari és qui *usa*, qui *utilitza*, no qui *participa* i molt menys qui *forma part*. Les famílies del Paidós no utilitzen el Paidós, viuen el Paidós. Per això quan ens hi referim no diem *famílies usuàries* sinó *famílies participants* o simplement *famílies del Paidós*.

D'altra banda, l'equip està format per persones professionals. Persones que no són eines o instruments "usables" pels usuaris sinó persones que estan en disposició d'establir relacions socioeducatives. No som objectes sinó subjectes.

Això mateix passa amb l'espai físic del Paidós, no és un espai aliè a les famílies, que l'usin per a algun objectiu concret (com un usuari del transport públic que agafa el metro per anar a treballar). El Paidós és casa seva i, com es fa a totes les cases, l'endrecen, la posen bonica, hi proposen canvis i la cuiden.

V

Vincles

Al Paidós diem que treballem des del vincle, però què vol dir això?

La relació és el nostre espai de treball, és la nostra metodologia de treball, és la nostra eina de treball. Vetllar perquè la relació que establim amb les persones que acompanyem sigui una relació empoderadora, enriquidora, que permeti créixer, que sigui respectuosa, que sigui agradable i bonica és la nostra responsabilitat. Necessitem mirar l'altre amb una mirada bonica, "fer-li un lloc al nostre cor", "buscar un lloc bonic dins nostre per a pensar en l'altre", com deia Alba Domingo, una psicòloga que va treballar al Paidós Roquetes una temporada. I és mirant bonic i relacionant-nos que neix el vincle. El vincle s'ha de cuidar per a mantenir-lo i amanyagar-lo perquè creixi. El vincle ha de ser "lo bastante suelto y que no se suelte", com diu Fernand Deligny al seu llibre *Permitir trazar ver* (2004, p. 42):

El vincle ha de ser
"lo bastante suelto
y que no se suelte"

Una balsa, ya sabéis cómo está hecha: hay unos troncos de madera atados entre ellos de tal forma que quedan bastante sueltos, de modo que cuando les caen encima montañas de agua, el agua pasa a través de los troncos separados. Por eso una balsa no es un esquife. Dicho de otro modo: nosotros no retenemos las preguntas. Nuestra libertad relativa procede de esta estructura rudimentaria, y yo creo que quienes la concibieron –me refiero a la balsa– lo hicieron lo mejor que pudieron, cuando de hecho no estaban en condiciones de construir una embarcación. Cuando llueven los interrogantes, nosotros no cerramos filas, no juntamos los troncos –para construir una plataforma bien concentrada. Muy al contrario. Del proyecto tan solo retenemos lo que nos vincula a él. Podéis ver así la importancia primordial de los vínculos y del modo de atadura, y de la distancia que los troncos pueden tener entre sí. El vínculo tiene que ser lo bastante suelto y que no se suelte.

W

Wyslawa Symborska

Moltes vegades prenem la literatura i la poesia com a textos de referència, textos que, llegits des d'una mirada pedagògica i social, ens aporten molt més que alguns tractats de pedagogia i compendis d'educació.

Wyslawa Symborska és la poeta de la senzillesa i l'alegria, i, al següent poema, posa nom a aquella nova/vella idea de “la meravella de ser qualsevol” –en castellà, *cualquiera*.

Ésser qualsevol i només això, algú que és davant nostre, sigui qui sigui, i només això ja és important. I aquesta és la grandesa d'obrir-se a la relació dels llocs en comú, en comunitat, com ho és l'espai Paidós; un lloc on estar en comú amb els altres, un lloc de comunitat on tots som en realitat *qualsevol*, som, i que sigui així és magnífic:

“Una del montón”

*Soy la que soy.
Casualidad inconcebible
como todas las casualidades.*

*Otros antepasados
podrían haber sido los míos
y yo habría abandonado
otro nido,
o me habría arrastrado cubierta de escamas
de debajo de algún árbol.*

*En el vestuario de la naturaleza
hay muchos trajes.
Traje de araña, de gaviota, de ratón de monte.
Cada uno, como hecho a la medida,
se lleva dócilmente
hasta que se hace tiras.*

*Yo tampoco he elegido,
pero no me quejo.
Pude haber sido alguien
mucho menos individuo.*

*Parte de un banco de peces, de un hormiguero, de un enjambre,
partícula del paisaje sacudida por el viento.*

*Alguien mucho menos feliz,
criado para un abrigo de pieles
o para una mesa navideña,
algo que se mueve bajo un cristal de microscopio.*

*Árbol clavado en la tierra,
al que se aproxima un incendio.
Hierba arrollada
por el correr de incomprensibles sucesos.
Un tipo de mala estrella
que para algunos brilla.*

*¿Y si despertara miedo en la gente,
o solo asco,
o solo compasión?
¿Y si hubiera nacido
no en la tribu debida
y se cerraran ante mí los caminos?*

*El destino, hasta ahora,
ha sido benévolo conmigo.
Pudo no haberme sido dado
recordar buenos momentos.
Se me pudo haber privado
de la tendencia a comparar.*

*Pude haber sido yo misma, pero sin que me sorprendiera,
lo que habría significado
ser alguien completamente diferente.*

(Szymborska, 2005, p. 27).

X

Xarxa

Pròxima estació: Roquetes.

A les escales del metro, un vers de León Felipe dona la benvinguda al barri: “*No es lo importante llegar solo ni pronto, sino todos y a tiempo*”. Aquest vers ens anticipa, abans de sortir a l’exterior, la transcendència del “tots” a Roquetes.

Roquetes és un barri que, per necessitat, va assentar els seus fonaments en la solidaritat i la cooperació veïnal, un barri que autogestiona els serveis i on el treball en xarxa, la cooperació i la solidaritat han esdevingut el camí per a dignificar l’espai públic i lluitar per a una millor qualitat de vida dels seus habitants.

Hi ha una anotació al diari del Paidós del principi de tot, de setembre del 2013, que ve a tomb per explicar la sort i el goig de fer un Paidós a un barri com Roquetes: “*Vam anar a fer la primera visita de presentació del projecte a un altre servei del barri i vam conèixer la Glòria Muniente, treballadora social del CAP de Roquetes. Va rebre el nou projecte amb els braços oberts, proposant un itinerari de presentació per a tots els serveis i entitats del barri, perquè ‘els projectes a Roquetes són comunitaris o no són’, ens va dir amb solemnitat*”.

Un dels objectius que estableix el projecte marc dels Paidós de Càritas fa referència, precisament, al treball comunitari i a establir ponts i espais de relació comunitària

I quin impacte té aquesta xarxa en les famílies que acompanyem al Paidós?

Un dels objectius que estableix el projecte marc dels Paidós de Càritas fa referència, precisament, al treball comunitari i a establir ponts i espais de relació comunitària.

El Paidós Roquetes és sovint escenari de trobades comunitàries, en què les famílies participen segons el seu desig i la seva inquietud, algunes s’ho miren de lluny, d’altres corren a agafar una cadira per afegir-se a la reunió i fer-hi sentir la seva veu.

Després, quan les persones de les famílies van a l’associació de veïns i veïnes, al centre Ton i Guida o a la biblioteca, hi troben cares amigues i conegudes. Els ponts necessaris per a poder entrar a poc a poc a gaudir de la xarxa: aportant el seu granet de sorra i nodrint-se alhora.

Y

Yuca

Yuca frita per dinar! Avui han cuinat l'Eduardo i la Salomé, de Colòmbia. Unes altres vegades cuina la Saima, de Pakistan, i ens fa kofta al curri. Alguns dies cuina la Joy, de Nigèria, i fa arròs jollof, picantíssim i boníssim. També hi ha dies que cuina la Gis, la treballadora familiar del Paidós, ella és qui regenta la cuina del Paidós, i fins i tot els divendres ve un voluntari que és xef de cuina i, màgicament, un cop per setmana el Paidós es converteix en un restaurant en què se serveixen tota mena d'exquisideses.

Menjar tots i totes al voltant de la mateixa taula és una cosa que humanitza el Paidós. El menjar és un element de cura extraordinari, per això ens agrada convidar la gent a dinar i oferir-los el millor que tenim. Aquesta oportunitat, l'aprofitem i la gaudim tant l'equip, com les famílies, cuinant i convidant les altres persones.

Les criatures acostumen a menjar a l'escola, i és un goig aprofitar aquest espai de complicitat adulta dels qui estem en la criança, aquesta estona en què no tenim un fill tibant-nos la faldilla, "mama-mama-mama", i conversar i conèixer-nos i compartir preocupacions i projectes, i riure, i a vegades plorar juntes.

Z

Zambrano, María

Acabem de teixir l'abecedari inacabat tal com l'hem començat, amb María Zambrano. En aquest abecedari hem triat aquelles paraules que ens han ajudat a continuar preguntant-nos pel Paidós i per l'acompanyament familiar; ho hem fet a l'estil Paidós: a la nostra manera. Mirant de mantenir allò essencial i escollint només algunes paraules per no creure que podem escriure-ho tot.

*Que los sueños
cierta especie de sueños
necesita salvarse.
Y un sueño salvado
es un sueño visible,
más si lo es como resultado
de haber entrado
en el mundo de la realidad,*

*que es el del tiempo:
Por haber sido salvado por el tiempo
que el tiempo es salvador.*

(Zambrano, 2012, p. 45)

Marta Caramés Boada
Coordinadora dels projectes Paidós
mcarames@caritas.barcelona

Noèlia Bardés i Llorensi
Directora del centre Paidós Roquetes
nbardes@peretarres.org

Bibliografia

- Contreras, J.; Pérez de Lara, N.** (Coomp.) (2010). *Investigar la experiencia educativa*. Madrid: Morata.
- Deligny, F.** (2004). *Permitir, trazar, ver*. Barcelona: Macba Editorial.
- Duras, M.** (1994). *Escribir*. Barcelona: Tusquets
- Esquirol, J. M.** (2015). *La resistència íntima: Assaig d'una filosofia de la proximitat*. Barcelona: Quaderns Crema.
- Esquirol, J. M.** (2018). *La penúltima bondat: Assaig sobre la vida humana*. Barcelona: Quaderns Crema.
- Foucault, M.** (1979). *Microfísica del poder*. Madrid: Las Ediciones de La Piqueta.
- Garcés, M.** (2013). *Un mundo común*. Barcelona: Editorial Bellaterra.
- Kafka F.** (2007). *El castillo*. Madrid: Edaf.

- Larrosa, J.** (2019). *P de profesor (con Karen Recchia)*. Buenos Aires: Noveduc libros.
- Morey, M.** (1994). *Deseo de ser piel roja*. Barcelona: Anagrama.
- Morey, M.** (2002). *De la conversación ideal: Decálogo provisional*. Archipiélago. Cuadernos de crítica de la cultura, núm. 50, p. 81-92.
- Pérez de Lara, N.** (1998). *La capacidad de ser sujeto. Más allá de las técnicas en educación especial*. Madrid: Laertes.
- Szyborska, W.** (2002). *Poesía no completa*. México DF: Fondo Cultura Económica.
- Weil, S.** (1998). *La gravedad y la gracia*. Madrid: Ed. Trotta.
- Zambrano, M.** (2002). *Hacia un saber sobre el alma*. Madrid: Alianza.
- Zambrano, M.** (2002). *Hacia un saber sobre el alma*. Madrid: Alianza.
- Zambrano, M.** (2012). *El sueño de la pintura*. Aurora. Documentos de María Zambrano. Barcelona.